

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Явор Димитров Бояджиев,

секция Праистория, НАИМ - БАН,

на дисертация за присъждане на образователната и научна степен *доктор* в
професионално направление 2.2. История и археология – Праистория / Бронзова епоха, на
тема

„Малки керамични артефакти от ранната бронзова епоха от Горнотакийската низина“

с автор Петър Пламенов Минков

Дисертацията на П. Минков е разделена на две части. Първата се състои от увод, седем глави, заключение и библиография. Тя обхваща 232 страници текст и 29 страници цитирана литература. Втората част, озаглавена „Приложения“ съдържа каталог на малките керамични артефакти, включени в дисертацията (225 броя); 29 табла с илюстрации на предмети; 11 карти на разпространението на материалите, като под един номер са представени по две карти – на обектите от България, в които е регистриран съответния вид артефакти и на обекти извън България, в които авторът е открил негови паралели (при пет от шестте номера на карти). Смятам, че би трябвало всяка карта да се номерира отделно.

Темата на дисертацията е многообхватна и включва твърде разнообразни групи предмети, каквито досега не са били обект на задълбочен научен анализ в българската литература. Смятам, че дори разглеждането само на част от тях (напр. антропоморфните и зооморфни фигури) би било достатъчно за една докторантска дисертация. Разширяването на обхвата до всички „малки предмети“ изглежда е презастраховане, за да е сигурно, че събраният материал ще е достатъчен. Вследствие на това докторантът е изправен пред тежката задача да събере, опише и анализира разнообразни артефакти от ранната бронзова епоха. До голяма степен той е успял да се справи успешно. На пет от групите предмети са посветени отделни глави, в глава VII. VARIA, са обединени девет различни групи предмети.

В Увода са представени целите, които докторантът си е поставил, необходимите за тяхното решение задачи и използваните методи. Подробно е разгледана терминологията, отнасяща се до т. нар. „малки керамични артефакти“. Обоснован е териториалният и

хронологичният обхват на дисертационния труд, като са представени различните периодизационни и хронологични схеми.

В първата глава, посветена на историографията по темата, се обособяват две части. В едната са дадени проучвания на български и чуждестренни учени, посветени общо на „малките керамични предмети“. В другата част са разгледани изследванията за всяка отделна група находки. Удачно е решението да се представят в табличен вид публикациите за основните групи находки, попадащи в обхвата на дисертацията.

В следващите пет глави различните групи артефакти са представени по една и съща схема:

- Разпространение. В табличен вид са показани обектите, от които са предметите, археологическият контекст, по-съществени подробности, когато такива са необходими, източникът на информация;

- Технологични и типологически характеристики. В табличен вид са дадени суровината, начинът на моделиране, характеристика на повърхността, примесите;

- Хронология (според трите фази на РБЕ). В табличен вид е дадена относителната и абсолютна (когато са налични ^{14}C дати) хронология на обектите (строителните хоризонти), в които са открити съответните предмети

- Паралели

- Интерпретация

- Анализ и заключение

Използването на общ модел на разглеждане на отделните групи артефакти, включително и еднакво таблично представяне, е добро решение на автора, тъй като дава възможност за лесна съпоставка, а избраната схема позволява пълноценен анализ на предметите.

Във всички глави П. Минков се е постарал старателно да разгледа всяка точка от използваната схема. Дадена е пълна информация за обектите, от които произхождат съответните предмети и конкретния контекст на намиране, когато има такава информация. Детайлно са описани предметите. Предложена е класификация на отделните групи артефакти. Определена е относителната и абсолютната им хронология (когато това е възможно). Много подробно са разгледани паралелите на предметите в широк географски ареал – Анатолия, Егейската област, Балканския полуостров и Централна Европа.

Представени са вижданията на учените – български и чуждестранни, занимавалите се със съответната група артефакти, за тяхната функция. Накрая авторът представя и собствения си анализ за произхода и употребата им. По този начин са изпълнени поставени пред изследването задачи.

Има обаче и някои моменти, на които докторантът би могъл да обърне внимание при бъдеща публикация на труда си.

Синхронизирането на фази от отдалечени райони и според различни периодизации не е достатъчно точно, тъй като те се застъпват в една или друга степен. За синхронизацията може да се използва по-пълноценно абсолютната хронология. В работата не е дадена серията ^{14}C дати от Езеро, която позволява много точното датiranje на отделните хоризонти и е предмет на анализ (с много близки резултати) от различни проучватели. Предложената датировка 3100–3070 г.пр.Хр. за хоризонт XVII от селищна могила Юнаците е твърде ранна – като се има предвид, че средната продължителност на един хоризонт е около 30–40 години и датирването на началото на хоризонт XV е около 2870 г.пр.Хр., то началото на хоризонт XVII трябва да е не по-рано от 2950–2930 г.пр.Хр. (нови, непубликувани ^{14}C дати, потвърждават подобно датiranje). Значително по-пълноценно могат да се използват ^{14}C датите за обекти от съседните райони. Установяването на абсолютната датировка на различни обекти ще позволи по-ясно и сигурно да се проследят посоките на взаимодействие и движение на идеи и артефакти.

Авторът прекалено много набляга на външните влияния за появата в Горнотракийската низина на отделните групи предмети. Това до голяма степен се дължи на неяснотата около произхода на носителите на РБЕ в българските земи – въпрос, който продължава да е дискуссионен сред учените и по който дисертантът не взема отношение. По тази причина не е обърнато внимание на възможността поне част от разглежданите групи предмети да са част от традиционната култура на заселилото се население. Двете най-многобройните групи артефакти, разпространени в Горнотракийската низина – керамичните модели на колела и модели на брадви – имат паралели в Централна Европа (Словакия, Унгария), и присъствието им в Тракия още от началото на РБЕ може да не е в резултат на контакти, а на общи културни традиции.

Друга възможност, която е пренебрегната в изследването, е идеите за някои предмети да е вследствие на случайното откриване на халколитни артефакти от жителите

от РБЕ. Настанявайки се директно върху халколитни строителни хоризонти (обикновени горели) в селищните могили, както при подравняването на терена, така и при различните изкопни дейности, са откривани и различни предмети от предходната епоха. Част от тях може да са попаднали случайно в пластове от раннобронзовата епоха, или да са употребявани епизодично от „откривателите“ им. Най-вероятно такива са случаите с някои от представените в гл. VII. VARIA единични за РБЕ предмети, каквито обаче се срещат често в халколита: керамичния паралелепипед (VII.3., с. 203) от Юнаците, открит в яма – два такива предмета са открити в халколитните хоризонти на могилата, един, изработен от злато, е известен от Варненския халколитен некропол; миниатюрни макари, два броя (VII.5., с. 206) – познати са от халколита. В други случаи може да е възникнала идеята за направата на подобни предмети. Например поне за някои от антропоморфните фигури, които са единични за отделните селища; част от зооморфните фирки, идентични с тези от халколита и др.

ОБОБЩЕНИЕ.

Разглежданата тема е дисертабилна. Представеният дисертационен труд е самостоятелно дело на автора. В работата е събран достъпният изворов материал. Докторантът познава задълбочено литературата по темата. Той се е справил успешно с обработката и анализа на разнородни и различни по количество групи от археологически артефакти. Общият обем на работата надхвърля значително необходимия за една докторска дисертация.

Каталогът и илюстрациите са изработени на необходимото научно и графично ниво.

Авторефератът отговаря на съдържанието и представя достатъчно изчерпателно и точно основните моменти на изследването. Работата има приносен характер по отношение на систематизирането и анализирането на различни групи предмети (т. нар. малки находки) от раннобронзовата епоха. Направените бележки не омаловажават труда на автора, а са насочени към подобряване на евентуална бъдеща публикация.

Цялостната оценка на представената дисертация ми дава основание да препоръчам на Петър Пламенов Минков да се присъди образователната и научна степен ДОКТОР.

София, 21.11.2022 г.

